

ΟΙ ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ
ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΟ
«ΣΥΣΤΗΜΑ»

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ (I)

- Οι γιορτές αποτελούν τη σημαντικότερη έκφανση της θρησκείας στην πόλη και συνδέουν τους μύθους και τις τελετές.
- Οι γιορτές:
- είναι μέσα αυτοπροσδιορισμού,
- Συμβάλλουν στη διαμόρφωση της εικόνας μιας θεότητας,
- Ωστόσο, οι σχέσεις μεταξύ γιορτής και θεότητας δεν είναι πάντα άμεσες και μονοδιάστατες.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ (I)

Διονυσίου Ἀλικαρνασέως, *Ῥωμαϊκὴ Ἱστορία* 2,18,2:

ὧν πολλὴν ἔσχε πρόνοιαν τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τῶν περὶ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια σεβασμῶν. **ἱερὰ** μὲν οὖν καὶ **τεμένη** καὶ **βωμοὺς** καὶ **ξοάνων ἰδρύσεις** μορφάς τε αὐτῶν καὶ σύμβολα καὶ δυνάμεις καὶ δωρεάς, αἷς τὸ γένος ἡμῶν εὐηργέτησαν, **έορτάς** τε ὁποίας τινὰς ἐκάστω θεῶν ἢ δαιμόνων ἄγεσθαι προσήκει καὶ **θυσίας**, αἷς χαίρουσι γεραιρόμενοι πρὸς ἀνθρώπων, **έκεχειρίας** τε αὐτῶν καὶ **πανηγύρεις** καὶ **πόνων ἀναπαύλας** καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως κατεστήσατο τοῖς κρατίστοις τῶν παρ' Ἑλλήσι νομίμων . . .

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ (I)

Διονυσίου Ἀλικαρνασέως, *Ῥωμαϊκὴ Ἱστορία* 2,63,2:

*ταῦτα προσετίθει πολλὰ μὲν ἀποδεικνὺς τεμένη τοῖς
μήπω τιμῶν τυγχάνουσι θεοῖς, πολλοὺς δὲ βωμοὺς
καὶ ναοὺς ἰδρυόμενος ἑορτάς τε ἑκάστῳ αὐτῶν
ἀπονέμων καὶ τοὺς ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἱερεῖς
καθιστὰς ἀγνείας τε καὶ θρησκείας καὶ καθαροὺς
καὶ τὰς ἄλλας θεραπείας καὶ τιμὰς πάνυ πολλὰς
νομοθετῶν, . . .*

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ (I)

- Οι επιμέρους γιορτές της πόλης(-κράτους) είναι αδύνατο να εξεταστούν χωριστά - οι γιορτές αυτές σχετίζονται μεταξύ τους και οργανώνουν τον χρόνο μέσω αμοιβαίων σχέσεων αντιθέσεων – σημαντικό ρόλο παίζουν οι επαναλήψεις («τελετουργικός πλεονασμός»).
- «**Εορτή**»= μια ημέρα ή σύνολο ημερών) του ορολογιακού έτους που αφιερώνεται στη λατρεία ενός θεού (ή συνόλου θεοτήτων).

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ (II)

- Η εορτή καθορίζεται πάντοτε από την πόλη –κράτος και συνδέεται με σύνολο τελετουργικών πράξεων θρησκευτικο - κοινωνικών και πολιτιστικών χαρακτήρα που διακρίνουν μια κοινότητα και το συνολικό τρόπο σκέψης της.
- Η βάση μιας γιορτής, ακόμη και σε περιπτώσεις αναφοράς σε βασικές λειτουργίες της καθημερινής ζωής των ανθρώπων μιας κοινότητας (όπως π.χ. γεωργία, γάμος, κτλ.) συνδέεται **πάντοτε** με ένα (μυθικό) *αίτιο*.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ (III)

- Βασικό χαρακτηριστικό μιας γιορτής (όπως φυσικά και της θρησκείας) είναι ο **δυναμικός χαρακτήρας** της που συντελεί στη διαρκή αλλαγή και προσαρμογή της σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής στην οποία πραγματοποιείται.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ (IV)

- **1. ΑΡΧΗ ΑΜΟΙΒΑΙΟΤΗΤΑΣ.**
 - *do ut des,*
 - *do ut abeas.*
- **2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΖΩΝΤΩΝ ΚΑΙ ΝΕΚΡΩΝ.**
- **3, ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΥΜΝΟΙ:**
 - ύμνοι κλητικοί,
 - *ιερός κραυγές (ΐακχος, εύφημείτε)*
- **4. ΙΕΡΑ ΔΕΙΠΝΑ (ξενισμός – θεοξένια - *lectisternium*).**

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΟΡΙΣΜΟΣ, ΟΡΟΛΟΓΙΑ (I)

- Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως *εορτή* κάθε μορφή τελετουργίας που διακρίνει το τυπικό της αρχαιοελληνικής θρησκείας.
- Ο κυριότερος λόγος πραγματοποίησης μιας γιορτής είναι η επικοινωνία των μελών μιας κοινότητας (θνητών) με τους εκπροσώπους του θεικού κόσμου (ολύμπιους θεούς και ήρωες).

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΟΡΙΣΜΟΣ, ΟΡΟΛΟΓΙΑ (II)

- Ένα βασικό χαρακτηριστικό στοιχείο μιας γιορτής είναι η πραγματοποίηση μιας θυσίας (μηνιαίας –ετήσιας).
- Οι αθλητικοί, δραματικοί, μουσικοί αγώνες (ἀγῶνες, ἀθλα, ἔριδες, θέμιδες) αποτελούν ένα σημαντικό μέρος των γιορτών.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΟΡΙΣΜΟΣ, ΟΡΟΛΟΓΙΑ (III)

- Αγώνες επιτάφιοι + λατρεία νεκρών.
- Γιορτές (αγωνιστικού) χαρακτήρα για εκπαίδευση αρρενών –θηλέων μελών μιας πόλης ή κοινότητας.

-

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΟΡΙΣΜΟΣ, ΟΡΟΛΟΓΙΑ (IV)

- Ορολογία που συνδέεται με την πραγματοποίηση των γιορτών της αρχαιοελληνικής θρησκείας είναι:
- *ἱερὰ ἡμέρα,*
- *εὐήμερος,*
- *πανήγυρις,*
- *ἱερομηνία,*
- *ἐπιφανής, ἐπιφανέστατη (ἡμέρα).*
- Οι παραπάνω όροι μπορούν να αντικαταστήσουν τη χρήση του όρου «εορτή».

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΟΡΙΣΜΟΣ, ΟΡΟΛΟΓΙΑ (V)

- Κατά τη διάρκεια των αυτοκρατορικών χρόνων συναντούμε τη χρήση του όρου **θεωρία** (ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες πόλεις).
- Τις περισσότερες φορές βρίσκουμε – στις διάφορες μαρτυρίες (κειμένων, επιγραφών) – απλώς το όνομα μιας γιορτής (π.χ. Παναθήναια).

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΟΡΙΣΜΟΣ, ΟΡΟΛΟΓΙΑ (VI)

- Πομπή,
- Θυσία,
- πανήγυρις,
- *Κατευχή (ὕμνοι, προσευχές) καὶ πομπή θυσία,*
- *Πομπή, θυσία και ἀγών.*
- *Ιερό δείπνο.*

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ (I)

- **ΗΛΙΑΚΟ ΕΤΟΣ**, ως μονάδα μέτρησης του χρόνου για τους Έλληνες και τους Ρωμαίους.
- Το ηλιακό έτος διαιρείται σε **σεληνιακούς μήνες**. Κάθε σεληνιακός μήνας έχει είτε 29 είτε 30 ημέρες και έτσι κατά μέσο όριο κατά τη διάρκεια του έτους έχει 29,6 ημέρες. Η διαφορά ανάμεσα στη διάρκεια των σεληνιακών μηνών (354 ημέρες) και ενός ηλιακού (365 ημέρες) καλύπτεται με την παρεμβολή ενός εμβόλιμου μήνα. Από υπολογισμούς προκύπτει ότι αυτός ο μήνας έπρεπε να παρεμβάλλεται κάθε τέσσερα χρόνια.

ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ (I)

- Τα περισσότερα ονόματα μηνών προέρχονται από ονόματα σημαντικών γιορτών (τα ονόματα αυτά, όπως και το ημερολόγιο, ποικίλουν από πόλη σε πόλη και προσδιορίζονται από την τοπική διάλεκτο).
- Κάθε πόλη καθόριζε και την αρχή του έτους.
- *Νουμηνία,*
- *Πανσέληνος*

ΑΤΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΜΗΝΑΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ	ΤΙΜΩΜΕΝΟΣ. ΘΕΟΣ
• ΕΚΑΤΟΜΒΑΙΩΝ	30 ΗΜΕΡΕΣ	23/6 – 23/7	ΑΠΟΛΛΩΝ
• ΜΕΤΑΓΕΤΝΙΩΝ	29 ΗΜΕΡΕΣ	24/7 -22/8	ΑΠΟΛΛΩΝ
• ΒΟΗΔΡΟΜΙΩΝ	30 ΗΜΕΡΕΣ	23/8 - 22/9	ΑΠΟΛΛΩΝ
• ΠΥΑΝΕΨΙΩΝ	29 ΗΜΕΡΕΣ	23/09 – 22/10	ΑΠΟΛΛΩΝ
• ΜΑΙΜΑΚΤΗΡΙΩΝ	30 ΗΜΕΡΕΣ	23/10-22/11	ΔΙΑΣ
• ΠΟΣΕΙΔΕΩΝ	29 ΗΜΕΡΕΣ	23/11-22/12	ΠΟΣΕΙΔΩΝ
• ΓΑΜΗΛΙΩΝ	30 ΗΜΕΡΕΣ	23/12-22/1	ΔΙΑΣ-ΗΡΑ
• ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΩΝ	29 ΗΜΕΡΕΣ	23/1-20/2	ΔΙΟΝΥΣΟΣ
• ΕΛΑΦΟΒΟΛΙΩΝ	30 ΗΜΕΡΕΣ	21/2-23/3	ΑΡΤΕΜΙΣ
• ΜΟΥΝΙΧΙΩΝ	29 ΗΜΕΡΕΣ	24/3-22/4	ΑΡΤΕΜΙΣ
• ΘΑΡΓΗΛΙΩΝ	30 ΗΜΕΡΕΣ	23/4-23/5	ΑΡΤΕΜΙΣ-ΑΠΟΛΛΩΝ
• ΣΚΙΡΟΦΟΡΙΩΝ	29 ΗΜΕΡΕΣ	24/5-22/6	ΑΘΗΝΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΟΡΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

- **Τυπολογία:** Τα ονόματα των μηνών προέρχονται από τις κοινές γιορτές της πόλης (-κράτους). Παράλληλα διάφορες υποδιαιρέσεις της πόλης (φρατρίες, γένη, γεωγραφικές υποδιαιρέσεις όπως χωριά, κώμαι ή στην Αθήνα οι δήμοι) έχουν τις δικές τους γιορτές. Ωστόσο, οι ομάδες αυτές αντιπροσωπεύονται και στις μεγάλες γιορτές της πόλης ή τις γιορτάζουν σε τοπικά ιερά.
- Η ποικιλία των ιερών στους αττικούς δήμους φαίνεται από τα **ημερολόγια των θυσιών** που προέρχονται κυρίως από την εποχή μετά την αναμόρφωση του αθηναϊκού ημερολογίου από τον Νίκαρχο (τέλος 5^{ου} π.Χ. Αιώνα). Το ημερολόγιο του δήμου Ερχιάς (*LSCG* 18) μαρτυρεί έντονη θρησκευτική δραστηριότητα (γιορτή με θυσία απουσιάζει μόνο από ένα μήνα [Μαιμακτηριώνα]).

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΟΡΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ (II)

- Αυστηρή κατηγοροποίηση των γιορτών δεν υπάρχει ούτε στην αρχαιότητα ούτε σήμερα. Ανάλογα με τον χαρακτήρα τους οι γιορτές κατατάσσονται σε ορισμένες μεγάλες κατηγορίες που οπωσδήποτε επικαλύπτονται:
- **1. Γιορτές της πόλης (γιορτές με ιδιαίτερο πολιτικό - θρησκευτικό] χαρακτήρα. ΠΑΝΔΗΜΟΙ ΕΟΡΤΑΙ)**
- α. γιορτές πόλεων-κρατών,
- β. Πανελλήνιες γιορτές.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΟΡΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ (III)

- 2. Γιορτές που πραγματοποιούνται προς τιμή των ολυμπίων θεών – ηρώων.
- 3. Διάφορες γιορτές «κατάλυσης» - ανανέωσης. (κύκλος γιορτών νέου έτους).
- 4. Γιορτές καθαρού.
- 5. Γυναικείες γιορτές.
- 6. Γιορτές γενών.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΟΡΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ (IV)

- 7. Γιορτές που πραγματοποιούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα.
- 8. Γιορτές που συνδέονται με ένα (μυθολογικό) αίτιο.
- 9. Γιορτές που συνδέονται με ιδιαίτερες τελετουργικές πρακτικές.
- 10. Πραγματοποίηση γιορτών και διακοπή κανονικής (κοινωνικο-πολιτικής) ζωής πόλεων-κρατών
- 11. Γιορτές που συνδέονται με μια ποικιλία λειτουργιών.
- 12. Γιορτές μύησης.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΟΡΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ (V)

- 13. Γιορτές για νεκρά μέλη μιας κοινότητας (θέμιδες).
- 14. Από την ελληνιστική και αυτοκρατορική εποχή γιορτές προς τιμήν των θεοποιημένων ηγεμόνων – αυτοκρατόρων.
- 15. Από τον 3^ο π.Χ. αιώνα και εξής γιορτές που είναι αντίστοιχες των πανελληνίων γιορτών (π.χ. *Ίσοπύθιος, Ίσανέμεος, Ίσάκτιος, Ίσαντιόϊος*).

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΟΡΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ (VI)

- Γιορτές της γεωργίας στον αρχαιοελληνικό κόσμο.
 - Ετήσιος αγροτικός χρόνος.
 - Σπορά-Θερισμός.
 - Οι γιορτές της Δήμητρας στον αρχαιοελληνικό κόσμο.
 - α. *Τα Προηρόσια,*
 - β. *Χλοαία ή Χλοία,*
 - γ. *Θαργήλια,*
 - δ. *Καλαμαία.*
 - ε. *Θεσμοφόρια.*

ΙΕΡΕΙΣ (Ι)

- Ιερείς με ετήσια θητεία.
- Θεοφόροι,
- Δαδοῦχοι,
- Κισταφόροι,
- Λικναφόροι,
- Φαλλοφόροι,

ΙΕΡΕΙΣ (II)

Πυροφόροι,

- *Ίεροφάντης,*
- *Κήρυκες,*
- *Ύπουργός,*
- *Άρχιβουκόλοι,*
- *Άρχιβάσσαροι, άρχιβάσσαραι.*
- *Λυχνάπτρια,*
- *Βουτρόφοι,*

ΙΕΡΕΙΣ (III)

- *Μάγειρος,*
- *Κρεανόμος,*
- *Ἀρτύνα τῆς ἵππαφάσεως,*
- *Πομπαγωοί,*
- *Πομπῆς ἐπιμελητής,*
- *Πομπόστολοι,*
- *Πομπείς,*

ΙΕΡΕΙΣ (IV)

- *Ἱεροπόλοι,*
- *Ἄγορονόμος,*
- *Ἀστυνόμος,*
- *Ἐφήβαρχος,*
- *πανηγυριάρχης,*
- *Ἀγωνοθέτης,*
- *Συνοδός τῶν Διονυσιακῶν Τεχνιτῶν.*

ΓΙΟΡΤΕΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

- Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΓΙΟΡΤΩΝ.
- ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ-ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΓΙΟΡΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ.
- ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΩΝ ΓΙΟΡΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ